

za koja smatra da o njima ovisi ostvarenje novih i željenih iskoraka jesu komunikacija i dugoročne političke mjere koje se neće dokidati ili mijenjati, na primjer, promjenama ministara.

Na kraju, ali ne i najmanje važno, Josipa Juričev-Sudac, mag. medicinske biokemije i članica Upravnog odbora Udruge »Eko Zagreb« približava svrhu i poslanje te udruge koja aktivno sudjeluje u javnim raspravama, posebice u području gospodarenja otpadom. U raspravi s naslovom »Koliko smo svjesni stvarnih opasnosti za čovjeka i prirodu?« Juričev-Sudac donosi kritički pogled na ekološku problematiku u Republici Hrvatskoj te poziva razmišljati o pitanjima kao što je važnost sudjelovanja šire javnosti u odlučivanju o pitanjima okoliša, a zatim i aktualnom pitanju radio-frekvencijskog zračenja.

U čemu je značaj knjige?

Knjiga *Laudato si'! Kako mijenjati stil života?* ulazi među one knjige koje na razini razumijevanja informacija donose više nego korisne uvide koji pomažu cjelovito gledati, u ovom slučaju, »na zaštitu čovjeka i njegova okoliša u iznimno izazovnim i teškim vremenima u koji-

ma živimo« (8). Bogatstvo knjige je u tome što promiče interdisciplinarni dijalog i osvjetljava vrijednost teološke dimenzije. Posebnost knjige očituje se i u »crkveno-civilnom doprinosu«, koji dajući prostor različitim praksama i aktivnostima potiče na uključivanje u život lokalnih civilnih i crkvenih zajednica kako bi se promicao dijalog i briga za zajednički dom. Ono što bi u svrhu ekološkog odgoja, ali i u svrhu širenja toliko potrebnog ozračja dijaloga, bilo poželjno još više poticati jest suradnja između različitih civilnih i crkvenih udruga.

Katolička crkva je tijekom povijesti razvila svoj socijalni nauk koji nudi metodologiju kako surađivati i zajednički tražiti rješenja problemima koji se tiču svih nas. Slijedom upravo te »metodologije dijaloga« (*Journeying Towards Care For Our Common Home. Five Years After Laudato Si'*, 11) knjiga *Laudato si'! Kako mijenjati stil života?* obraća se svima koji žele raditi na općem dobru i koji žele ući u dijalog o konkretnim naporima koje je potrebno poduzeti na različitim razinama kako bi se dosegnuo pravedan, održiv i cjelovit ljudski razvoj i na taj način učinkovito jamčilo očuvanje okoliša.

Silvija Migles

Krešimir ČVRLJAK, *Filozofija i teologija na Mediteranu između antike i renesanse*, Vlastita naklada, Zagreb, 2020., 789 str.

Krešimir Čvrljak, rođen u Skradinu 1946. godine, povjesničar je hrvat-

ske i europske filozofije renesanse te humanističko-renesansne baštine uop-

će, kako stoji na poledini njegove nove knjige naslovljene *Filozofija i teologija na Mediteranu između antike i renesanse*, izdane u vlastitoj nakladi 2020. godine u Zagrebu. No, osim toga, autor je uspješan i plodan prevoditelj s latinskog, talijanskog i francuskog jezika, a njegovo teološko, filozofsko i filološko (francuski jezik) obrazovanja te doktorat iz filozofije upućuju na samozatajnog i radišnog erudita, kakvi su postali rijetkost na svjetskoj intelektualnoj i kulturnoj pozornici. U svojem pedesetogodišnjem znanstvenom radu autor je objavio desetak monografija, više prijevoda i nepregledan niz članaka, držeći se većinom renesansnih tema, pazeći pritom da svakako zahvati hrvatski nacionalni prinos europskom humanizmu i kulturi.

U opsežnoj knjizi na 789 stranica teksta, kakve su danas rijetkost ne samo kod nas nego i u svijetu, nalazi se prava riznica filozofskih, filoloških, teoloških, kulturalnih i povijesnih vrijednosti. Kažemo *riznica* jer te su vrijednosti dosad bile skrivene na različitim skrovitim mjestima i trebao se naći autor koji će ih poput srednjovjekovnih učenjaka dugotrajno, strpljivo i minuciozno analizirati, promišljati, osmišljavati i slagati u složenu i kompleksnu tekstovnu građevinu, obuhvaćajući filozofske i teološke teme u mediteranskom podneblju u razdoblju između antike i renesanse. Pritom se autor u velikoj mjeri i na brojnim mjestima osvrnuo na područje Hrvatske i hrvatske autore, pa i one suvremene, što je ponovno svjedočenje, ka-

kvih bi trebalo biti značajno više, sinkronosti hrvatske kulture, filozofije i teologije, umovanja uopće, i one europske i svjetske, i to na najvišoj razini. U tom smislu, važnost ove knjige značajno nadilazi njezin tekstualni i sadržajni smisao i vrijednost, promičući se u svjedoka hrvatske kulturne baštine i njezinih visokih dosega u prošlosti, puneći ponosom i zadovoljstvom, i ukazujući na visoke ciljeve hrvatske humanistike i u budućem sudjelovanju Hrvatske i Hrvata u događanjima na europskoj i svjetskoj pozornici, spominjući se vrlo pažljivo svoje kulturne baštine i svoje povijesne uloge u izgradnji svoga vlastitog i zajedničkog europskog identiteta.

S druge strane, neke su teme ove knjige na razini specijalističkih rasprava u području povijesti filozofije, dakle filozofije same. U svojoj osnovi knjiga je strukturirana u pet poglavlja, koja donosimo redom: 1) Filozofija s antičkog Mediterana u filozofiji renesanse s hrvatskog Jadrana, 2) Delfijski orakul *Γνώθι σεαυτόν. Nosce te ipsum*. Upoznaj samoga sebe, 3) Anaksagora u odrazima renesansnoga filozofskog i teološkog mislilaštva, ili neki renesansni primjeri s odmacima od kliširanih stereotipa derenesansnog anaksagorizma, 4) Kompilati i plagijati od antike do renesanse: literarne krađe, literarne pomodnosti vremena ili nešto treće? i 5) Nakon antičkih Grka, učitelji helenističko-renesansne Europe »opet Heleni« (s jakim odrazima u hrvatskih renesansnih

humanista). Tih pet poglavlja sadrži niz podpoglavlja i podpodpoglavlja, a knjiga je opremljena i drugim pratećim sadržajima: Proslavom, Pogovorom, Popisom literature i kazalima osobnih imena i zemljopisnih nazivaka. Recenziju svoga djela autor je povjerio recenzentima s kojima je već surađivao: uz Tončica Kokića, to su Erna Banić-Pajnić, Ljudevit Hanžek, Dario Škarica i Fulvio Šuran, a stručnu redakciju starogrčkog teksta povjerio je Željki Salopek.

U prvom poglavlju autor daje pregled niza autora, prijevoda, djela i institucija nastalih u filozofiji renesanse na hrvatskom Jadranu a nadahnutih antičkom filozofijom. Knjižnice na hrvatskoj obali Jadrana sadržavale su filozofske, teološke i prirodnoznanstvene rukopise koji svjedoče visoku razinu tadašnje školske nastave i studija, kao i jasan dokaz doticaja Hrvatske s europskim visokim školstvom i znanošću. Čvrlička je ovdje najviše zanimalo prikazati humanistički aspekt, pogotovo proučavanje Aristotelove filozofije i navesti hrvatske autore koji su pisali o njemu i njegovoj filozofiji (aristotelika). Naravno, navode se i drugi antički autori poput Hipokrata, Cicerona, Seneke i drugih, te čuveni interpretatori poput Vlačića, Petrića i Gučetića. U drugom poglavlju knjige autor se uhvatio delfijskog orakula (proročišta) na kojem je bila uklesana poznata apoftegma *Γνωθι σεαυτόν* (Upoznaj samoga sebe), koja u latiniziranom obliku stoji i danas ponegdje na pročeljima renesansnih kuća po Dalmaciji. Raz-

matranje smisla te izreke, s puno filološke, povijesne i filozofske pažnje provučeno je kroz različite onovremene i kasnije interpretacije i izloženo u perspektivi brojnih antičkih autora, ne samo poznatih: Tala, Heraklita, Sokrata, Platona ili Aristotela, nego i brojnih drugih poznatih i manje poznatih Grka. Treće poglavlje autor je posvetio anaksagorizmu i promišljanju Anaksagore u renesansnoj filozofiji i teologiji, filozofu poznatom po svojoj tvrdnji da »Sunce daje Mjesecu svoj sjaj« i po upornom nijekanju kretanja između bića i nebića. I ovdje je tema pregledana detaljno i precizno tako da bi to poglavlje samo moglo biti izdvojeno u zasebnu monografiju, i ne bi bilo skromno ni siromašno sadržajem, nego bi opet obilovalo. Poglavlje o anaksagorizmu donosi posebno lijepe priloge Petrićeva dubokog promišljanja teme i njegova spominjanja rijetko poznate pitagorovke Periktione (Premudre), koja je, navodi autor, anticipirala puno kasnije feminističke 'stereotype'. Njezino se učenje u brojnim temama u tolikoj mjeri podudara s Aristotelovim da bi u današnje vrijeme bilo opravdano preispitati kome bi trebalo pripisati izvornost tih djela! U ovom se poglavlju autor dotaknuo još jedne žene, oslanjajući se i komentirajući njezino djelo i spominjući njezin veliki doprinos u proučavanju hrvatske filozofske baštine – Mihaele Girardi-Karšulin. Spominjući se maloprijašnje dvojbe o izvornosti filozofskih misli, Čvrlićak u 4. poglavlju naslovljenom »Kompilati i plagijati od

antike do renesanse: literarne krađe, literarne pomodnosti vremena ili nešto treće?» spominje čitatelju da je »mreža pisane povijesti čovječanstva istkana od nebrojenih kompiliranih i plagiranih niti« i da takva stvarnost zrcali međuljudska odnošenja različitih naravi, premoć jednih i povodljivost drugih koji »umiju hoditi samo za drugima« još od biblijskih vremena. U antici je već, također, postojao otpor prema preuzimanju i svojtanju ideja pa je Tal, kako piše autor, dopuštao širenje svoga nauka samo pod uvjetom da se zna da je on njegov autor. Talovo protivljenje nije umanjilo zov časti niti je spriječilo nepošteno preuzimanje, podjednako plagiranje i kompiliranje tuđih misli kao svojih u nakani vlastitog uspinjanja na prijestolje priznate umnosti. Navodeći brojne primjere pretjeranih oslanjanja na tuđe filozofske ideje, teme i misli, ovaj je dio teksta toliko životan i suvremen da bi mogao biti dio kurikula kolegija koji se bave tom temom (znanstveni rad, etika u znanosti i dr.) na visokoškolskim institucijama u nas i u svijetu. No, autor vrlo fino nijansira raspravu o tom problemu, bez upadanja u trivije i neprimjerene usporedbe, držeći se neprekinuto visokog stila pisanja i strogo zadane teme. Autor zato i zaključuje da se prema toj temi mora pristupati sa »suptilnijim osjećajem za drukčijost«. U petom poglavlju naslovljenom »Nakon antičkih Grka, učitelji humanističko-renesansne Europe 'Opet Heleni'« ukazuje na manje poznatu činjenicu da su grčki humanisti

već i prije pada Konstantinopola donijeli na Zapad grčka antička remek djela na starogrčkom jeziku, iznoseći dvojbe je li dolazak grčkih 'učenjaka' supstancijalno pridonio 'reorganizaciji' talijanske i europske kulture ili bi ona napredovala neovisno o njihovu uključivanju u zapadna kulturna zbivanja. S druge strane, može biti da za širenje grčkih filozofa i filozofije na Zapad nije bio ključan pad Konstantinopola, nego Justinijanovo zatvaranje Platonove akademije zbog čega su se filozofi raselili po svim dijelovima ne samo Carstva nego su iz njega i iseljavali, noseći svoj filozofski nauk na Zapad. Ono što je Čvrljku ovdje, opet, posebno interesantno, povijesni je 'zagrljaj' grčkih i hrvatskih renesansnih humanista kao i njihov sinergijski učinak na europsku kulturu. Čini se da je vjerovanje kako je ponovno buđenje antičkih tema u Italiji i drugdje u Europi ključno povezano s grčkim prebjezima pretjerano, ali je svakako njihov dolazak utjecao i ostavio traga u ponovnom buđenju Italije i Europe. Tim se prilogom autor odmaknuo od historiografskog pristupa i približio specijalističkoj znanstvenoj razini, pa se nizom argumenata oslonio na svoju misaonu refleksiju u iznošenju hipoteza koje će biti poduprte i prihvaćene, ili pak osporene, od autora čiji će argumenti s obzirom na izneseno u ovoj knjizi morati biti dobro i dugo promišljeni.

Knjiga *Filozofija i teologija na Mediteranu između antike i renesanse* dr. sc. Krešimira Čvrljka važan je doprinos hr-

vatskoj filozofiji, teologiji, historiografiji i kulturi, također je i važan dokaz kako hrvatsko društvo ima umnu, kul-

turnu pa i ekonomsku snagu 'proizvoditi' ovako promišljena, sustavna i opsežna djela.

Tonći Kokić

Jure BRKAN, Crkveno-pravni stav Katoličke crkve prema masoneriji, Služba Božja, Split, 2020., 167 str.

Prof. dr. sc. Jure Brkan, redoviti profesor kanonskoga prava u miru, napisao je knjigu pod naslovom *Crkveno-pravni stav Katoličke crkve prema masoneriji*, koju je objavila izdavačka kuća Služba Božja iz Splita. Knjiga, osim Predgovora, Uvoda, Zaključka i Dodatka – Očitovanje o masonskim udruženjima Svete Kongregacije za nauk vjere, sažetaka s ključnim riječima na hrvatskom i engleskom jeziku, izabrane bibliografije, recenzija te nekoliko redaka o autoru, sadrži i pet poglavlja: 1) Općenito o masoneriji (17 – 46); 2) Temeljna promišljanja o crkveno-pravnom stavu Katoličke crkve prema masoneriji (47 – 85); 3) Crkveno-pravni stav Katoličke crkve prema masoneriji prije stupanja na snagu Zakonika iz 1983. godine (87 – 98); 4) Današnji crkveno-pravni stav Katoličke crkve prema masoneriji (99 – 128); 5) Stav Kongregacije za nauk vjere prema masoneriji nakon proglašenja Zakonika iz 1983. godine (129 – 138).

Već pregled naslova pojedinih poglavlja knjige jasno upućuje čitatelje u problematiku i tematiku svakog poglavlja. Tko hoće ukratko saznati važne činjenice o slobodnim zidarima i iscr-

pno upoznati stav Katoličke crkve prema slobodnom zidarstvu ili masoneriji, u knjizi prof. dr. sc. Jure Brkana ima zahvalnog saveznika. Ako ikoja knjiga ima dobru vremensku *tempiranost izlaska*, onda je to slučaj s knjigom prof. dr. sc. Jure Brkana. Knjiga izlazi nedugo nakon što se u hrvatskom medijskom prostoru davalo dosta pozornosti masonima (ožujak 2020.).

»Općenito o masoneriji« naslov je prvog poglavlja knjige *Crkveno-pravni stav Katoličke crkve prema masoneriji*. Prateći misli donesene u tom poglavlju, čitatelj može, koliko je to moguće iz poznatih razloga (masoni su tajno društvo!), ući u svijet masonerije. Masonsko djelovanje pokriveno je velom tajne pa je ono što nalazimo u prvom poglavlju odličan zbir činjenica o masoneriji prikupljenih iz domaće i strane literature. Poglavlje je vrlo zanimljivo i čita se u jednom dahu. U svjetlu izrečenoga, možemo tako na stranicama prvog poglavlja saznati o masonskim Konstitucijama, braći masonima, masonskoj zakletvi i masonskoj tajni, masonskim ložama i početcima masonerije, nekim masonskim simbolima, stavu masoneri-